

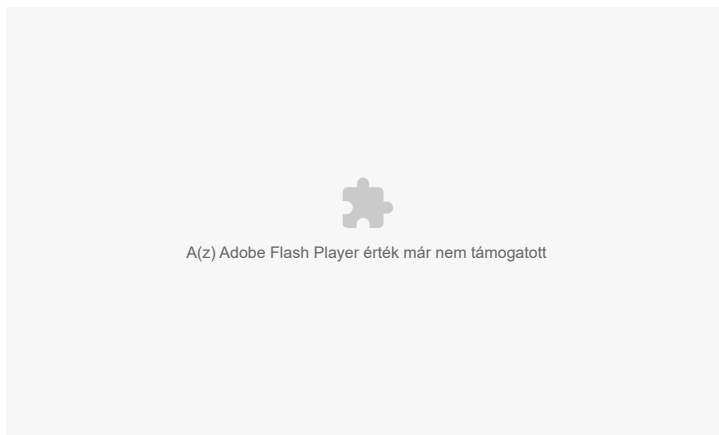
Az Ezredévi Kiállítás 1896-ban ^[1]

„Ami a kiállítási területet illeti, az eddig folytatott tárgyalások mai állása a következő: A fő- és székváros közönsége 1892. évi november 9-én tartott közgyűléséből 1104. szám alatt hozott határozata alapján arról volt szíves értesíteni, hogy úgy a városligetnek azt a részét, mely az 1885-iki országos kiállítás céljaira rendelkezésre állott, mint a Stefánia út jobb oldalán levő és a nyári színekig elterjedő városligeti részt is átengedni kész; s egyúttal közölte azon óhajátokat, melyeket a fő- és székváros érdekeire való figyelemmel szem előtt kíván tartatni.”

Előkészületek

A „boldog békeidők” Magyarországa felemás képet mutat az érdeklődő számára: egyrészt az ország történetének egyik legdinamikusabban fejlődő időszakáról van szó, másrészt azonban a korszak számos feszültségtől volt terhes. Vagyis nagymérvű konjunktúra jelei voltak megfigyelhetők a korszakban, mert „amikor Európában a gazdasági fejlődés lelassult, Magyarország évi növekedési üteme magasabb volt az európai átlagnál.” A helyzet árnyalása végett hozzá kell fűzni azt, hogy a gazdaság egyes szektorait vizsgálva egyaránt találkozunk fejlett és elmaradott ágazatokkal is, de összességében „a magyar területet olyan dinamikusan fejlődő agrárországgá szerveződtek, amely fejlett élelmiszeriparral és gyarapodó kivittel rendelkezett.” A gyarapodással, fejlődéssel szemben viszont a nemzetiségi kérdés komoly összeütközések veszélyét hordozta magában. (A kérdés kicsúcsosodását végül a háborús összeomlást követő események és a trianoni békediktátum jelentették.) S bár az etnikai feszültségek nem csitulak el a millenniumi ünnepségsorozat ideje alatt, 1896-ban sem, talán túlzás nélkül állítható, hogy a honfoglalás ezredik évfordulójának alkalmából szervezett, az egész országot bemutató, megmozgató eseménysorozat az 1867-es kiegyezéstől a Monarchia összeomlásáig tartó bő fél évszázad legjelentősebb kulturális eseménye volt hazánkban.

Az évforduló megünneplése az 1870-es évek közepétől kezdve foglalkoztatta a közvéleményt, az érdeklődés ekkor hírlapi cikkek formájában lelhető fel. 1878-ban azonban már a Magyar Tudományos Akadémia is elkezdett érdeklődni a kérdéskör iránt, újabb néhány év elteltével pedig a politika tűzte napirendre a millennium kérdését. A magyar kormány 1882. október 17-én fordult az Akadémiához azzal a kéréssel, hogy állapítsák meg a Kárpát-medence birtokbavételének kezdő és záró időpontját. A tudós testület történelmi bizottságának négy tagját kérte fel a kérdés kivizsgálására, ám mivel egy személy kimentette magát a feladat alól, végül hárman foglalkoztak a kérdéssel. Miután a kutatások a három személy egymásétól eltérő eredményeivel zárultak, az Akadémia hivatalos állásfoglalása a következő volt: a magyarok elődei 888 előtt még biztosan nem telepedtek le a Kárpát-medencében, ugyanakkor 900-ra a honfoglalás már befejeződött. Az eredmény fényében a tudós testület, mint köztes évet, 1894-et jelölte ki a honalapítás ezredik évfordulójául. Az időpont további alakulása ezt követően már kizárólag politikai döntések függvénye volt. A minisztertanács 1890. szeptember 1-jén „időnyeres szempontjából” az 1895. évet tűzte ki az ünnepségek megrendezésére, a programok előkészítésével pedig a miniszterelnököt, a kultusz-, a pénzügy- és a kereskedelemügyi minisztereket bízta meg. 1891. augusztus 6-án Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter a minisztertanács elé terjesztette az érintett tárcák addig kidolgozott javaslatait, az ülés résztvevői pedig megerősítették, hogy 1895-ben rendezik meg a millenniumot. Ugyanekkor határoztak arról is, hogy ez alkalomból a fővárosban „országos nemzeti kiállítást” tartanak.

Közlemény a Millenniumról és a kiállításról

Az első törvényjavaslatot, amely a millenniumi ünnepségekről rendelkezett, 1891. október 31-én szintén Baross vitte az országgyűlés elé, s ezt a törvényhozó testület el is fogadta. Az így megszületett 1892. évi II. tc. deklarálta, hogy 1895-ben Budapesten országos kiállítást tartanak, s ennek megrendezésével a kereskedelmi minisztert bízzák meg. 1892-ben felmerült az is, hogy a millenniumi kiállítást pénzügyi okok miatt mégsem kellene megrendezni, de szeptemberben az időközben elhunyt Baross Gábor helyére lépő Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter előterjesztésére a minisztertanács végül a kiállítás megtartásáról döntött. Helyszínül a Városligetet jelölték ki.

1

A Wekerle-kormány idején újabb módosítások történtek a millenniumi ünnepségek időpontját illetően, 1893 elején ugyanis a törvényhozás újabb tervezetet fogadott el: az 1893. évi III. tc. a kiállítás 1896-ra történő elhalasztásáról és a költségek fedezéséről rendelkezett, amelyet egy millió forintban állapított meg. A halasztás hátterében az állt, hogy a kormány több fontos építményt kívánt átadni az ünnep alkalmából, de azok 1895-re még nem készültek volna el. Ezek közé tartozott az épülő új Duna-híd, az igazságügyi palota, valamint az Iparművészeti Múzeum. A millennium éve végül az 1896-os esztendő lett, május 31-én pedig az 1896. évi VII. tc. révén a törvényhozás rendelkezett a honfoglalás emlékének törvénybe iktatásáról is.

Az ünnepségek

A millenniumi ünnepségek három pillérré épültek. Az első, egyben legmeghatározóbb pillért az úgynevezett „civilizatorikus, kulturális beruházások” jelentették. A fentebb már említett új építményeken kívül többek között az alábbiak tartoztak ide: négyszáz új napskola létesítése országsszerte, a Szépművészeti Múzeum megépítése, a királyi vár felújítása, a földalatti megvalósítása, a Mátyás-templom rekonstrukciója és környékének rendezése, a Múcsarnok, több kórház, illetve kórházi szárny átadása és a Vigszínház megépítése magántőke bevonásával. A második pillér a „szimbolikus tartalmú nemzeti önkifejezés” volt, amely a Millenniumi Emlékmű létrehozását, egy Szent István-szobor emelését a Várban, a hét honfoglaló magyar törzsnak emléket állító hét emlékoszlop felállítását az ország hét különböző pontján, valamint a városligeti Ezredévi Kiállítás megrendezését jelentette. Végül a harmadik pillér a „ceremoniális rész” volt, amely az ünnepségsorozat ideológikus keretét adta, „ami hol egy-egy megnyitáshoz kötődően, hol külön alkalmanként nyilvánult meg.” Ezek közé sorolható például a Felsőház és a Képviselőház együttes ünnepi ülése, „nagyszabású banderális felvonulás, [...] katonai parádé tizenhétezer katona részvételével, ökörsütéssel és tűzijátékkal bővítve; az Ezredévi Kiállítás megnyitója és más hasonló rendezvények .

A kiállítás

A kiállítás megrendezésének koordinálására egyébként a Wekerle-kormány még 1892 szeptemberében létrehozta a kiállítás országos bizottságát, ami a kereskedelemügyi tárcát vezető Lukács Béla elnöklété alatt tevékenykedett, decemberben pedig kinevezték Németh Imre nyugalmazott miniszteri tanácsost, kereskedelmi múzeumi direktort az Országos Kiállítás igazgatójává. A szervezők Magyarország szellemi és tárgyi értékeit két főcsoportban kívánták a publikum elé tárni. Az I. főcsoport a történelmi kiállítás nevet viselte, a II. főcsoport pedig a jelenkori kiállítás címet kapta, amely ezen belül húsz csoportra tagolódott a művészettől elkezdve egészen a néprajzig.

A május 2-ától október végéig nyitva tartó Országos Kiállítás látogatottsága alapján is elmondható, hogy valóban nagy horderejű, tömegeket megmozgató eseményről volt szó. Összesen 2 928 946 napijegy kelt el, de a napijegyves látogatók mellett a bérletesek, szabadjeggyel rendelkezők, illetve a nagy tumultusok idején beözönlő tömeg jócskán megnövelték a látogatói összlétszámot, mely így nagyjából öt millióra volt tehető. A nagy érdeklődést garantálta az is, hogy a kereskedelemügyi miniszter jelentős kedvezményekkel kívánta biztosítani a „a szegényebb sorsú kisiparosok, kiskereskedők és ipari segédmunkások” számára „az ezredéves kiállítás és a fő- és székváros megtekintését.” A kedvezmények érintették az utazás költségeit, az elszállásolást, az ételmezést, az idegenvezetést, a belépő jegyek árát stb. **(Lásd az 5. forrást!)**

Írók és hírlapírók közleménye

[Képgaléria megtekintése](#)

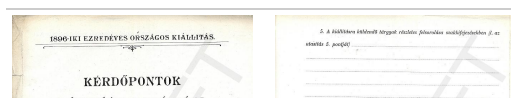
Nemzetiségek

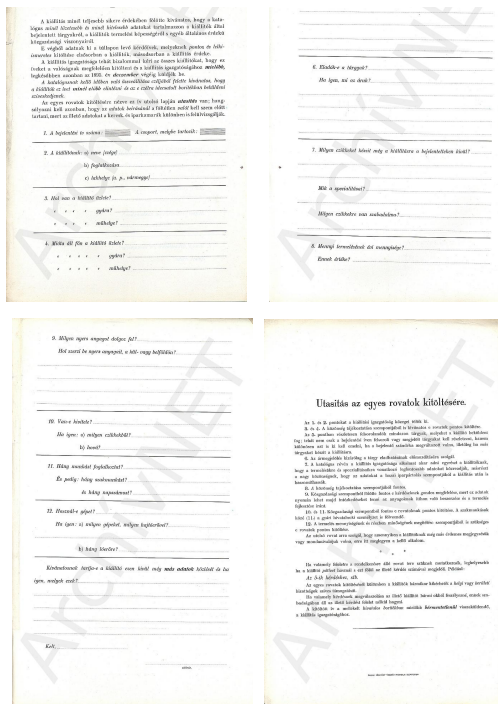
Mindezek ellenére a millenniumi ünnepek nem arattak osztatlan sikert és lelkesedést az ország minden lakosa körében, a nemzetiségek - létszámuk az 1910-es népszámlálás adatai szerint, Horvátországot nem számítva, majd a lakosság felére rúgott - jó része rosszalóan figyelte az eseményeket. A nemzetiségi politikai elit egy részének állásfoglalása a millenniumról a *Národníe Novy* című lap 1896. április 30-ai számában jelent meg. A szlovák nyelvű dokumentumban többek között kimondták, hogy a honfoglalást és az államalapítást pusztán fikciónak tekintik, és tiltakozásukat fejezik ki amiatt, hogy „olyan ünnepség készül, amely ellen szembeszáll Magyarország lakosainak túlnyomó többsége”, illetve „amely bennünket, mint legyőzött és leigázott nemzeteket mutat be” és a „mi adófilléreinken is az ünnepek nagy pazarlása folyik.” A románok teljes mértékben elutasítóak voltak a millenniumot illetően, a szerb és az erdélyi század társadalom megosztott volt, de előbbiekre inkább az elutasítás, míg utóbbiakra a tudomásvétel volt jellemző. Az ünnepi események a ruszinok, a zsidók és a magyarországi németek körében azonban teljesen, a szlovákok lakta területeken pedig - az említett sajtótiltakozás ellenére - majdnem teljesen a kormány elképzelései szerint zajlottak.

Millenniumi örökség

Hogy mi volt a millennium tulajdonképpeni célja? Gerő András megfogalmazása szerint: „megmutatni a magyar gazdaság, állam, kultúra eredményeit és egyben bemutatni az úgynevezett »történelmi csoportban« a magyar históriát.” Emellett járulékos elem volt a hagyományos értelemben vett népszórakoztatás is (vendéglátás, mutatványosok stb.) Végezetül feltehető az a kérdés is, hogy mi maradt meg a millenniumi örökségből. Elmondható például, hogy az akkori építkezések jelentős része - néhányról korábban már ejtettem szót - a mai napig jelentős mértékben meghatározzák a főváros képét. Több minden eltűnt vagy megváltozott az akkor felavatott létesítmények közül. A trianoni határok meghúzásával például a hét honfoglaló magyar törzs emlékművéből több is pusztulásra ítéltetett. Ezek egyrészt a szomszédos államok felé jelezték a magyar állam integritásának védelmét, másrészt figyelmeztették az itt élő nemzetiségeket a magyar nemzet egységére. Közülük ma már csak az ópusztaszeri és a pannonhalmi emlékmű maradt meg hírdőnőnek.

Paradox módon az ezredévi emlékmű építése csak a millenniumi év végén kezdődhetett meg, hiszen egészen addig leendő helyén a kiállítás díszkapuja állt. Felavatására 1929. május 26-án, a Hősök Emléknapján került sor, ám ez már nem az az emlékmű volt, amit a millennium idején a tervezők megálmodtak. Ekkor avatták fel a Nemzeti Hősök Országos Emlékkövét, amelyet Árpád lábaihoz helyeztek, ez pedig megváltoztatta a tér szerkezetét, a főhajtság helyévé téve azt. 1944-1945 telén, Budapest ostromakor találat érte az emlékművet, s ledőlt Mária Terézia, II. Lipót és Ferenc József szobra, majd az 1951-ben induló restaurálás keretében a két maradék Habsburg-szobrot (I. Ferdinándét és III. Károlyt) is eltávolították az oszlopcarnokból. Az építészeti helyreállítás 1953-ban befejeződött, s a következő évben megkezdődött a szobrok kicserélése: II. Lipót szobrának helyére II. Rákóczi Ferenc került, majd 1955-ben Thököly Imre váltotta Mária Teréziát, 1956-ban pedig Kossuth Lajos Ferenc Józsefet. Az új emlékművet 1956. április 3-án avatták fel azzal együtt, hogy a Nemzeti Hősök Országos Emlékköve helyére az „ismeretlen katona” új emlékköve került. Mai formáját 1958-ban nyerte el a szoborcsoport, amikor I. Ferdinánd helyére Bocskai István, III. Károly helyére pedig Bethlen Gábor szobra került. A régi és új szobrok alá 1954 és 1958 között új emléktáblák is kerültek. „A tér és az emlékmű szerkezetét, hangsúlyait azonban ezek a változások nem érintették. Maradt a két világháború közötti kettősség, maradt az ezredévi emlékmű díszlet jellege.

Az Ezredévi Kiállításról szóló anyagok a Központi Statisztikai Hivatal Levéltárában voltak találhatóak, majd annak felszámolása után az iratok 2009-ben a Magyar Országos Levéltárba kerültek. A forrásokat a mai helyesírási szabályok szerint jelentetjük meg, az eredeti nyelvezetet és írásmód csupán a korjelző kifejezések esetén (pl. olykép, czél, corso stb) tartottuk meg.

Források

1. Lukács Béla kereskedelmi miniszter tájékoztatása az „ezredéves országos kiállítás” kapcsán tervezett átalakításokról a Városligetben

1893. június 5.

1896-iki

Ezredéves Országos kiállítás.

Kiállítási Országos Bizottság.

238. szám.

Budapest fő- és székváros közönségének.

Az ezredéves országos kiállítás ügyében múlt évi szeptember hó 28-án 65,528 és f. évi február hó 8-án 694 szám alatt kelt leirataimban már közöltem volt a fő- és székváros közönségével a városliget részbeni átengedésére, a fő- és székváros anyagi támogatására, végre a kiállítás ügyének felkarolására vonatkozó kívánásaimat.

A mi az utóbb említett két ügyet illeti, azokra vonatkozó megkereséseim a fő- és székváros közgyűlési határozatai által hazafias készséggel teljesítették, a törvény által reám ruházott feladat e buzgó támogatásáért újból meleg köszönetet mondok a fő- és székváros közönségének.

A mi a kiállítási területet illeti, az eddig folytatott tárgyalások mai állása a következő:

A fő- és székváros közönsége 1892. évi november 9-én tartott közgyűléséből 1104. szám alatt hozott határozata alapján arról volt szíves értesíteni, hogy úgy a városligetnek azt a részét, mely az 1885-iki országos kiállítás céljaira rendelkezésre állott, mint a Stefánia út jobb oldalán levő és a nyári színekörig elterjedő városligeti részt is átengedni kész; s egyúttal közölte azon óhajátásokat, melyeket a fő- és székváros érdekeire való figyelemmel szem előtt kíván tartatni, s a melyekre alantabb visszatérek.

Időközben a törvényhozás meghozta az 1893. III. törvénycikket, melynek értelmében az ezredéves kiállításnak 1896-ban leendő megtartása lön elhatározva, különös tekintettel azon majdnem kivétel nélkül a fő- és székvárosban létesítendő közművekre, melyek hivatva lesznek a millenniumot megőrköztetni.

Ennek következtében f. évi 694. sz. leiratomban annak közlése mellett, hogy a millennium s az annak kiegészítő részét képező nemzeti kiállítás is a törvényhozás elhatározása alapján 1896-ban fog megtartatni, tekintettel arra is, hogy a kiállítási előmunkálatok folyamában oly eszmék merültek fel, melyek a kiállítási területre nézve új, tetszetős és gyakorlati irányokat tartalmaztak, úgy, hogy ezek elől a kiállítási ügynek - épp úgy, mint a főváros közönségnek érdekében lehetetlen volt elzárkóznom - figyelmébe ajánlottam a fő- és székváros közönségének, hogy hozandó határozatát olyképp szíveskedjék szövegezni, miszerint ne legyen kizárva, hogy a Stefánia-útnak jobb oldali része helyett esetleg a városligetnek más részei vétethessenek igénybe; kijelentvén újból is, hogy minden körülmények között figyelemmel leszek arra, hogy a városliget túl nagy mérvben igénybe ne vétessék, és hogy a fő- és székváros nagy közönségének e tekintetben számba jöhető, méltányos érdekei minden irányban részemről is megóvhatók legyenek.

A fő- és székváros f. évi ápril[is] hó 5-én tartott közgyűlésében a kiállítási ügy meleg támogatását újból biztosítván, arra kért fel, jelölném ki a városliget azon részét és terjedelmét, melyet a kiállítás céljaira elfoglalni és igénybe venni kívánok.

A kiállítási terület kérdésének tanulmányozását a magam részéről is folytatván, most már a fő- és székváros képviselőiben felkért tagok közreműködésével befejezett bíráló-bizottsági tárgyalások alapján, valamint a kiállítási országos bizottságnak f. évi május hó 31-én hozott határozata nyomán azon helyzetben vagyok, hogy a kiállítási terület kiterjedésére és beosztására nézve részletes tervet közölhetek a fő- és székváros közönségével.

E terv, melynek 100 példányát melléklek, s melyet részemről is elfogadhatónak tartok, teljesen számol az adott körülményekkel, figyelemmel van a közönség igényeire és megfelel minden mérvadó körülménynek.

Előrebocsátom és hangsúlyozom, hogy a tervben foglalt épületek méreteit és elhelyezését csak hozzávetőlegeseknek és ideigleneseknek kívánom tekinteni, és hogy ezen épületeknek a tervbe való felvételét csupán azon okból eszközöltem, hogy egyrészt a kiállítási csoportoknak mily sorrendben való tervezését jelezzem, másrészt, hogy a szükséges területek nagyságát a szükséges épületek számával indokoljam.

E tervet megállapításánál különösen a következő szempontok voltak irányadók:

Gondot kívántam fordítani arra, hogy a kiállítási terület kérdése olyképp oldassék meg, hogy a kiállítás érdekei a főváros saját érdekeivel ne csak össze ne ütközzenek, hanem, hogy a különböző érdekek a lehetőség kielégíttessenek.

A fő- és székváros fentebb említett közgyűléséből közöltetvén velem azon óhajások, melyekre a fő- és székváros közönsége súlyt fektet, a tervezet megállapításánál különösen a következőkre kellett figyelemmel lennem:

1-ször: hogy a városligetnek megfelelő része szórakozási- és üdülőhelyül továbbra is megmaradjon;

2-szor: hogy a kiállítás céljaira igénybe veendő területen az ültetvények a legnagyobb kíméletben részesíttessenek;

3-szor: hogy a Stefánia-út a szabad közlekedésnek fenntartassék;

4-szer: hogy az állatkertnek a kiállítási területek elzárási ideje alatt a közönség részéről való ingyenes látogathatását eszközöljem.

A fő- és székváros képviselőjében az országos bizottságba kiküldött egyes tagok részéről még azon kívánság nyilvánított, hogy

5-ör a kiállítási területen állandó épületek ne létesíttessenek, mert ezek szaporítása által a városliget jellegét és rendeltetését idővel elvesztené.

Ami a fentebbiekben körvonalazott kívánságokat illeti, azokra nézve a következőket jegyzem meg:

Ad 1. A tervezetből kiténik, hogy a terület tekintetében a lehető korlátok közé szorítottam és nevezetesen kiállítási területül az 1885-iki orsz[ágos] kiállítás területén felül csak a Széchényi szigetet, a Nádor szigetnek a fürdőháztól jobbra eső részét, valamint a szigetek és a népliget közti részt az e területekhez tartozó tópartokkal jelöltem ki; ellenben a fő- és székváros közgyűlése által felajánlott és a Stefánia-úttól jobbra eső városligeti területet számításom kívül hagytam. [1] [3]

A terület, melyet kértem, eszerint sokkal kisebb annál, a melyet a fő- és székváros közönsége már felajánlott, illetve rendelkezésemre bocsájtani szíves volt, de a közgyűlés által a lakosság szegényebb osztálya érdekében jogosan kiemelt óhajásnak is sokkal inkább megfelel, mert a közönség ezen része a virággyakkal díszített és szórakozási módjaira nem alkalmas szigeteket nem szokta felkeresni, ellenben a Stefánia-út és a nyári színpad között elterjedő nagy területen előszeretettel időzik.

A közönség szabad rendelkezésére maradnának tehát a városliget következő részei:

A Stefánia-, István-út és Aréna-út közti terület;

a városligeti körönd;

a köröndtől balra az Aréna- és Stefánia-út közt fekvő terület;

az állatkerti körút, az állatkert és az Aréna-út közt levő terület;

a Nádor-szigetnek a kiállítási területen kívül levő része;

a népliget.

Amennyiben a fő- és székváros közönsége mindez utóbb megjelölt területeket elégségesnek nem tartaná, ezáltal is ismételtlen kijelentem, hogy gondoskodni fogok, miszerint a kiállítási terület elzárásának tartalma alatt az állatkert ingyen látogatható legyen, mely utóbbi tekintetben a megindítandó tárgyalásoknál a fő- és székváros szíves támogatását kérem.

Ad. 2. Az ültetvényeknek kímélését illetőleg, biztosítom a fő- és székváros közönségét, hogy magam is annyira át vagyok hatva e kívánság jogosultságától, hogy annak érvényt szerezni különös feladatommak fogom tekinteni. A kiállítási terület, melyet igénybe venni óhajtok, két részre osztható.

Az egyik az 1885-iki kiállítási terület - mely éppen a kiállítás következtében legnagyobb részében parkírozva lett - és a szigetek, a melyek hasonlóképpen kiváló gondozásban részesülnek.

A másik részt a szigetek mögött a népligetig elterjedő (egyébként jelentéktelen) terület képezi, mely többnyire akáczással van beültetve, mai állapotában a közönség által alig használtatik és a melynek felfrissítése csak idő kérdése lehet.

Kijelentem, hogy az épületek elhelyezésénél az ültetvények kímélésére kiváló gondot kívánok fordítani; minthogy azonban a legnagyobb kímélet dacára is a kiállítás czélszerű és szép elhelyezése és csoportosítása érdekében lehetetlen lesz elkerülni azt, hogy egyes fák vagy bokrok át ne ültetessenek, vagy ki ne vágassanak, kijelentem, hogy a kivágott fák vagy bokrok helyébe a kiállítás befejeztével ugyanannyi, a főváros ezen üdülő helyének megfelelő fát, illetve bokrot fogok vissza bocsájtani.

Valamint az 1885-iki kiállítás nem vált a városligetnek kárára, hanem az illető részeket sokkal szebb állapotba kapta vissza a főváros, úgy gondom lesz arra is, hogy az 1896-iki kiállítás céljaira átengedendő területek szebb és a fő- és székváros közönsége várakozásainak megfelelő rendezett állapotban bocsájtassanak vissza.

Ad. 3. A Stefánia útnak a közönség rendelkezésére bocsájtása a tervezet által teljesen biztosítva van.

Ad. 5. Indokoltnak tartom a magam részéről is, hogy a városliget üdülőhely jellegétől és célra nem szolgáló állandó épületek létesítése által meg ne fosztassék.

E célból a kiállítási területen csak oly épületeket szándékom létesíteni, melyek a kiállítás befejeztével onnét eltávolíthatnának.

Mi az Andrassy-út kitorolásánál, az Aréna- és Stefánia-út közt, tehát a kiállítási területen kívül tervezett műcsarnokot illeti, kérem a fő- és székváros közönségét, hogy ezen épületre ez alkalommal ne terjessze ki határozatát, minthogy ez ügyben külön tárgyalások fognak megindíttatni, a midőn alkalma lesz a fő- és székváros közönségének e kérdésben külön határozni.

*

A mondottakból kiténik, hogy én a fő- és székváros közönségének velem közölt óhajásait magamévá teszem és a kiállítási terület átengedéséhez kötött feltételeket elfogadom.

De a tervezet elkészítésénél és jóváhagyásánál nem szorítottam csupán a most jelzett kívánságok teljesítésére, hanem a fő- és székváros lakosságának folytonos szaporodásával fokozódó igényeket szem előtt tartva, oly alkotásokat is tervezek, melyek habár az ezredéves kiállítás alkalmából és fényének emelése céljából létesítendő, mégis kiválóan hivatva lesznek, a fővárosi közönség által kedvelt ezen üdülő hely szépséget és még nagyobb mérvű igénybe vételét állandóan fokozni és biztosítani.

Ezen alkotások egyike az Andrassy-út tengelyében a Nádorszigetre vezető híd; másika, az ennek folytatásaként a városliget egész hosszában a Stefánia útig tervezett új kocsiút.

A hidat oly szélességben és szerkezetben tartom létesítendőnek, hogy az a kiállítás után is díszes és közlekedési főere maradjon a ligetnek, és hogy az esetleg a villamos vasút céljaira is szolgálhasson.

Hogy e híd létesítése következtében a Nádor- és Széchényi-szigetek, melyeket a közönség - regényes fekvésük dacára - most nem eléggé látogat, sokkal hozzáférhetőbbekké lesznek téve, hogy ez a városligeti forgalom élénkségének emelésére nagy hatással lesz; hogy a Nádorszigeti-fürdő látogatottsága az által, hogy az a főközlekedési vonal irányába esik, és az oda vezető út jóval megrövidíttetik, emelkedni fog; és hogy végre a városligetnek a szigetek túl elterjedő részére is több figyelemmel lesz a közönség: nem szükséges bővebben fejtegetnem.

A híd folytatásában tervezett széles körút, mely a városligetnek a közönség által most majdnem teljesen elhanyagolt részét a Stefánia úttal lesz hivatva egybekapcsolni, lényegesen fogja javítani a városligetben a közlekedést, mely ma az egyedüli a Stefánia úton már gyakran megtorlódik.

Áttérve azon indokokra, melyek a tervezet elfogadását *kiállítási szempontból* kívánatosá teszik, azokat a következőkben kívánom megismertetni a fő- és székváros közönségével.

A főbejáratnak az Andrassy-út tengelyébe való helyezése mellett, számos figyelemre méltó érv szól.

Meglepő hatást fog gyakorolni, ha a főváros legszebb útján végig haladva, közvetlen a kiállítás főbejáratához érünk és a hidra lépve, a kiállítás egyik legérdekesebb részét, a történelmi kiállítási épületeket látjuk szemünk előtt.

A történelmi kiállítás elhelyezésére szolgáló építmények számára alkalmasabb terület alig található.

A kiállítás retrospectív jellegénél fogva és Magyarország ezeréves fejlődésének fokozatos bemutatását óhajtva, teljesen indokolt, hogy a kiállítási épületek sorozatának kezdetét, a történelmi kiállítás céljaira emelendők képezzék, megfelelő díszítésekkel kiegészítve, a tó mentén nagy hatást biztosítanak és a kiállítás külső fényét nagyban emelni fogják.

De a tónak és a szigeteknek részbeni bevonása különben is fontos, mert ünnepélyek rendezése alkalmával ennél festőbb pontot találni nem lehet; mert továbbá a szigetek bevonása által elérhető az a cél, hogy a kiállítás számára *egy egységes, összefüggő* területet nyerjünk.

Erre pedig a kiállítás sikere érdekében nagy súlyt kell fektetnem.

A Stefánia-út jobb és baloldali részeinek egységesítése ugyanis nehéz feladat; mert a legkedvezőbb területi elrendezés és megoldás mellett is, a jobb oldali terület mindig elkülönítve marad a baloldaltól, s tartani lehet attól, hogy a nagyközönség, bármit állítsunk is a jobb oldali területre, ezt csakhamar el fogja hanyagolni.

A Nádor-sziget és a népliget közötti csúcsba terveztem a *néprajzi- és háziipari* kiállítást, mely falu alakjában vásártérrel, templommal, népiskolával stb. fog bemutatni. Ezek befogadására az erdő, a domb, a tó partja s az egész környék hatásának kiaknázása a legjobb alkalmat megadja.

A néprajzi csoport folytatásában és az iparcsarnok előtti területre, s annak környékén a horvát-szlavón, valamint a boszniai pavilonok, továbbá a *mezőgazdasági-, borászati-, erdészeti- stb.* csoportok vannak tervezve.

Az *iparcsarnok* megtartja a régi rendeltetését, azonban kibővíteni és építészeti szempontból átalakítani fog.

Az 1885-iki kiállítási corso területe - mint e célra legalkalmasabb - megtartaná megfelelő átalakításokkal és szépitésekkel ebbeli rendeltetését.

A technikai csoportok: *bányászat és kohászat, gépipar, electrotechnika, közlekedésügy, építési ipar* a városliget azon részére van tervezve, a melyen 1885-ben a közlekedési- és gép-csarnokok állottak, mégpedig különösen azon okból, mert e terület a vasúti vágányok lerakására legalkalmasabb.

A további sorrend szerint következik a *közoktatás-ügyi, közművelődési és egészségügyi* csoport.

A többi főépületek elhelyezése iránt is tájékozást nyújt a tervezet, a mennyiben ebből kitűnik, hogy a király-pavilon és ennek szomszédságában a *fő- és székváros kiállítási csarnoka* a kiállítás első objectumait képeznék, és a Nádor-szigeten helyeztetnének el; az igazgatósági épület a Széchényi-sziggel szemben, az ünnepélyek csarnoka a hatyú-szigetre terveztetik. A létesítendő kisebb pavilonokra a kiállítási ügy mai stádiumában a tervezet nem terjeszkedhetett ki.

Azon véleményben vagyok, hogy a tervezett felosztás mellett az általam megjelölt terület a kiállítás igényeit képes lesz kielégíteni.

Egyébként, ha a fő- és székváros közönsége abban a véleményben volna, hogy az általam kért területnél nagyobb területnek - esetleg a Stefánia-út jobb oldali részének - átengedése által az ültetvények kiméltése inkább biztosíthatnák, kész vagyok ebbeli óhajának is megfelelni.

Mindezek után meggyőződésem, hogy a tervezet a különböző érdekek méltányos megoldására a legalkalmasabb lévén, a fő- és székváros közönsége az általam részletesen előadott indokok figyelembe vétele mellett azt elfogadni és tekintettel a még megoldandó számos feladatokra - melyek a terület kérdésének elintézését feltételezik, - határozatáról engemet mielőbb, de minden esetre a nyári szünet előtt, értesíteni szíves leend.

Nem kívánok újból hivatkozni arra, mily fontos momentumot lesz hivatva képezni az ezredéves országos ünnep nemzetünk életében, mert hisz a fő- és székváros közönsége a maga részéről is lelkesen felkarolta ez ügyet és hazafias közreműködéséről biztosította a kormányt.

Éppen azért bízom a fő- és székváros készségében, s meg vagyok győződve, hogy e tárgyban nehézséget annál kevésbé fog támasztani, mert az esetleg a kiállítás ügyét és a fő- és székvárosnak ebben összpontosuló érdekeit egyaránt kockáztatná.

Kérem a fő- és székváros közönségét, hogy az általam megjelölt kiállítási területet mielőbb rendelkezésemre bocsátani szíveskedjék, hogy ilykép a kiállítási terület és az elhelyezés kérdése véglegesen és minden irányban tisztába hoztatván, az építkezésekhez is mielőbb hozzá lehessen fogni.

Budapest, 1893. évi június hó 5-én.

Az 1896. ezredéves kiállítás országos bizottságának elnöke:

Lukács Béla, s. k.

kereskedelemlügyi m[agyar] k[irályi] miniszter

Jelzet: MOL XXXII-23-i-3. 42. d. - Magyar Országos Levéltár. A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára. KSH elnöke alá tartozó szervek iratai. -Nyomtatott irat.

2. Felhívás a zeneoktatási kiállításához szükséges tárgyak bejelentéséről

1895. július 2.

AZ 1896-IKI

EZREDÉVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS

III/5. ALCSPORTJA.

Felhívás

Az 1896-iki ezredéves országos kiállítás közoktatásügyi III/5. alcsoportja felöleli a *zenei szakoktatást* is. Mivel azonban a zene-oktatásnak leginkább csak eszközei állíthatók ki szemléleti úton, főleg e körből fog kikerülni az, amit zeneművészeti szaknevelésünk be fog mutathatni. Kívánatos és szükséges, hogy e szak is méltóan legyen képviselve, hogy a zeneiskolák hozzájáruljanak, s hogy arra az előkészületeket mielőbb megtegyék.

Tisztelettel kérjük ennél fogva a zene-iskolák tek[intetes] igazgatóit, tanárait és a zeneművészet összes tanfőleit, hogy a f. évi október hó végéig bejelentésük, hogy mennyiben és mivel járulnak hozzá a zeneművészeti szakoktatás kiállításához.

A kör, melyből a kiállítás tárgyai vehetők, a következő:

- 1. zeneiskolák eddig kiadott Évkönyvei, illetve Értesítői;
- 2. zeneiskolák tantervei és tanmenetei;
- 3. mindennemű statisztikai táblázatok és kimutatások;
- 4. zeneiskolák épületeinek és egyes tantermeinek fényképei;
- 5. zeneiskolák rövid története. nyomtatásban kiadva:

- 6. elméleti tankönyvek;
- 7. ének-iskolák, valamint a hegedű, zongora, orgona vagy más hangszerek régi és újabb iskolái, azokra vonatkozó tanulmányok, nemkülönböztetve elméleti és gyakorlati művek, methodikák, illetve methodikai munkák;
- 8. zenetanárok arczképei, lehetőleg az egész tanári testület egy képen;
- 9. régi zenetanárok arczképei és mellszobrai;
- 10. vakok zenei nevelésére vonatkozó eszközök;
- 11. minden találmány, mely a zenei szakoktatás tökéletesítésére vonatkozik.

Tisztelettel kérjük a zeneművészet t. tanfőreit, hogy szíveskedjenek a mellékelt bejelentési lap rovatait pontosan kitöltve f. évi október hó végéig - és pedig két példányban - *dr. Harrach József* csoportbiztos címére (Budapest, Andrassy út 67. sz.) beküldeni.

Budapest, 1895. júl. 2.

Az ezredéves kiállítás közoktatásügyi III/5. alcsoport bizottsága nevében:

Szmrecsányi Miklós,
oszt. tanácsos, elnök.

Jelzet: MOL XXXII-23-j-3. 42. d. - Magyar Országos Levéltár. A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára. KSH elnöke alá tartozó szervek iratai.

3. Árusítási tájékoztató a kiállító cégek és személyek részére

Tájékoztató

az ezredéves kiállítás területén kiállítók által folytatandó elárusítás ügyében.

1896. január 21.

Az elárusítás módzatai Az ezredéves kiállításon bemutatott tárgyak:

Közvetlen és közvetve

elárusítás a) közvetlen a kiállító vagy ennek megbízottja, vagy

b) az igazgatóság kebelében szervezett *elárusítási osztály közreműködésével*, tehát közvetve árusíthatók el.

Detailszerű elárusítás A közvetlen folytatott elárusítás ismét lehet:

1. detailszerű, a mennyiben a kiállítás területén készült tárgyak,

emléktárgyak,

háziipari cikkek,

ékszerek,

arany- és ezüst-árak,

díszmű-tárgyak,

anyag- és üvegipari tárgyak,

művirágok,

műlakatos- és fémipari cikkek,

élelmezési cikkek stb.

a vevők által azonnal el is vihetők, ha azok azonnal lehetőleg hason-minőségű és mennyiségű tárgyakkal pótoltnak a kiállító által;

A kiállított tárgyakra

szorítókozó elárusítás. 2. *tisztán a kiállított tárgyakra vonatkozó*, a mennyiben e tárgyak az 1. pontban felsorolt kategóriák alá nem tartoznak, s így a kiállítás szabályzata értelmében a kiállítás bezárta előtt el nem vihetők.

A közvetlen elárusítás feltételei Akinek elfogadott bejelentése van és a kiállítandó tárgyait akár detailszerűen, akár a 2-ik pontban adott módozat szerint *közvetlenül maga* vagy személyzete által akarja elárusítani, tartozik:

Engedély a) elárusítási engedélyért folyamodni;

Illeték b) a megállapított elárusítási illetéket fizetni;

(Az elárusítási illetékeket tárgyzó díjszabást kiállítási igazgatóság készséggel küldi meg minden érdeklődőnek.)

A megbízott c) *megbízottját az igazgatóságnál bejelenteni.*

A közvetett elárusítás feltételei Aki az igazgatóság kebelében szervezett elárusítási osztály, illetve a felügyeleti személyzet közreműködését kívánja igénybe venni:

a) külön elárusítási engedélyt váltani nem tartozik;

b) nem elárusítási illetéket, hanem a tényleg eladott tárgyak után fizet jutalékot;

Jutalék (A jutalék nagyságát tárgyzó díjszabást a kiállítás igazgatósága készséggel küldi meg az érdeklődőknek.)

Meghatalmazás c) tartozik, a mennyiben ezt bejelentési ívén nem tette volna, ez nem tette volna, ez irányban meghatalmazást adni a kiállítás igazgatóságának.

A közvetlen elárusítással megbízott belépése a kiállításra A kiállító, ki tárgyainak közvetlen elárusítására engedélyt kapott, és megbízottat állított, kívánhatja, hogy megbízottja részére szabad bemenetre jogosító munkásjegy állíttassék ki.

Az elárusítási osztály elszámolása A kiállító, aki tárgyainak elárusításával a kiállítás elárusítási osztályát bízta meg, kívánhatja, hogy az elárusítás eredményéről részletes könyvkivonat, elszámolása kézbesíttessék neki, nemkülönben, hogy a kiállított tárgyak alapján megrendelések is fogadtassanak el javára.

Figyelmeztetés Minden kiállítónak érdekében áll az elárusítás kérdését mielőbb tisztázni, nehogy a kiállítás megnyitását megelőző néhány heti időben kérelmek gyors elintézése a munkahalmaz miatt akadályokba ütközzék.

Budapesten, 1896. évi január hó 21-én.

Az ezredéves országos kiállítás

Igazgatósága

Jelzet: MOL XXXII-23-j-3. 42. d. - Magyar Országos Levéltár. A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára. KSH elnöke alá tartozó szervek iratai.

4. Tájékoztató a kiállítás csoportos megtekintéséről

1896. január

1896-iki

EZREDÉVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS

KIÁLLÍTÁSI IGAZGATÓSÁG.

Szám: ad. 12372/1896.

Tájékoztató

a szegényebb sorsú kisiparosok, kiskereskedők és ipari segédmunkásoknak az ezredéves kiállítás és a fő- és székváros megtekintése céljából tervezett tömeges felrándulásai tekintetében

A kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr, mint az ezredéves kiállítás országos bizottságának elnöke, messzemenő könnyítésekkel óhajtván lehetővé tenni a szegényebb sorsú kisiparosok, kiskereskedők és ipari segédmunkásoknak az ezredéves kiállítás és a fő- és székváros megtekintését, elhatározta, hogy a legalább 30 személyből alakult csoportban felrándulók részére:

Utazási költség

a) a m. kir. államvasutak és ezeknek üzemében álló vasutak vonalain 25%-nyi mérséklést engedélyez a zónarendszerű személy-díjszabás szerinti III. osztályú menetjegyekből, továbbá intézkedik, hogy a nem állami kezelés alatt álló vasutak vonalain, nemkülönben a gőzhajózási társaságok által fenntartott személy-járatokon hasonló értékű kedvezmények adassanak;

Szállás

b) a fő- és székváros által, iskolaépületekben berendezett szállásokban lakást biztosít. Egy-egy teremben 10-20 egyén nyer elhelyezést akként, hogy minden személy részére egy teljesen felszerelt, függönnyel ellátott vaságy, szék, polcz, ruhafogas, mosdó és írökészlet áll rendelkezésre;

Élelmezés

c) a kiállítás területén épült csárdák és vendéglők tulajdonosaival létrejött megállapodás alapján 2 tál ételből álló ebédet szolgáltat;

Kalauzolás

d) díjmentesen megfelelő számú és nyelvismerettel bíró kalauzokat bocsát az érkező csoportok rendelkezésére, kik hivatva lesznek a csoportokat egész időzésük alatt a szükséges felvilágosításokkal és magyarázatokkal támogatni és kísérni,

Belépti jegyek

e) húsrajczárra mérsékelt belépti jegyeket adnak ki a kiszállításra,

Jegyfűzetek

f) jegyfűzeteket hozat forgalomba a kiállítás igazgatósága útján, melyekben a menettérti jegy, szállás-utalvány, a kiállításba való belépésre jogosító jegyek, az ebédjegy együtt foglaltatik s melyekért a díjfizetés egyszerre és egy összegben történvén, az utazás kényelme biztosított.

Ezen felsorolt kedvezmények mellett lehetővé válik az, hogy a XIV. zónához tartozó vidéken lakó iparos, illetve segéd 2 napi tartózkodásra (az élelmezést, szállást, belépti jegyet is beleértve) 8 forint költséggel;

Összköltség

A XIII. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	7 Ft.	30 kr.
A XII. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	6 Ft.	70 kr.
A XI. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	6 Ft.	30 kr.
A X. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	6 Ft.	-
A IX. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	5 Ft.	50 kr.
A VIII. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	5 Ft.	10 kr.
A VII. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	4 Ft.	70 kr.
A VI. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	4 Ft.	30 kr.
A V. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	4 Ft.	-

Az V. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	3 Ft.	50 kr.
A IV. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	3 Ft.	10 kr.
A III. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	2 Ft.	70 kr.
Az I. vonalszakaszhoz tartozó állomásról	2 Ft.	30 kr.

költséggel teheti meg az utazást Budapestre és vissza.

Szervezése

A tömeges felrándulásokat a kiállítás kerületi és helyi bizottságai, a hazai kereskedelmi és iparkamarák, illetve ipartestületek, társulatok, iparoskörök szervezik.

A résztvevők előjegyzése, a részvételi díjak beszedése, a jegyfűzetek kezelése és kiosztása, a felrándulás időpontjának, az utazás programjának megállapítása, vármegyénként, vagy ezeken belül körzetenként a nevezett tényezők eszközlik.

A felrándulás határmája az ezredéves országos kiállítás igazgatóságával legalább 10 nappal előbb közlendő, hogy a szállás és ellátás biztosítása és a jegyfűzetek kiadása iránt intézkedés történhessék.

A kiránduló csoport az intézők által kijelölt vezetőkkel együttesen utazik a fő- és székvárosba s ugyanazon vonattal hagyja el Budapestet.

Utazás és tartózkodás

A kirándulók külön vonatot is vehetnek igénybe, ha az egészben fizetendő menetdíj által a megteendő út minden kilométere után 2 forint 40 kr. biztosítatik a m. kir. államvasutaknak. Ezen határozmány alól az igen távol fekvő állomásokról utazó csoportokkal szemben és ha a kirándulók száma az 500-at eléri, a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrtól esetről-esetre kikérendő engedély alapján, kivételek is lesznek tehetők.

Az egész csoportnak a tartózkodás egész ideje alatt való együttmaradása feltétlenül kötelező.

A kirándulókat érkezésüknél a kiállítás kalauzai fogadják és kísérik szállásukra, onnét a kiállításba. A délutáni órák a város nevezetességeinek megtekintésére lesznek fordíthatók.

Gondoskodás történik arról, hogy azok, kik a színházakat látogatni akarják, azt kalauzok kíséretében, kivételes áron kiadandó jegyekkel tehessék.

További részletek

Mindenkinek, aki ezen közgazdasági szempontból jelentékeny és az egész országban megindítandó mozgalomban tevékenykedni óhajt, a ki a kisiparosok és segéd munkások érdekeit szíven viselvén, a tömeges kirándulások eszméjét terjeszteni óhajtja: a kiállítás kerületi és helyi bizottságai, a kereskedelmi és iparkamarák, ipartestületek, iparoskörök fognak a további részletekre felvilágosításokkal szolgálni.

Budapesten, 1896. évi január hónapban.

Az ezredéves országos kiállítás

igazgatósága

Jelzet: MOL XXXII-23-i-3. 42. d. - Magyar Országos Levéltár. A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára. KSH elnöke alá tartozó szervek iratai.

5. Tájékoztató a millenniumi záróünnepségről

1896. október 26.

EZREDÉVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS

1896.

KIÁLLÍTÁSI IGAZGATÓSÁG.

Az ezredéves országos kiállítás záróünnepére.

A kereskedelemügyi m. kir. miniszter Úr, mint az országos bizottság elnöke, a kiállítás berekesztésének ünnepét a következőkben állapította meg:

- *1. Az ezredéves országos kiállítás igazgatója a kereskedelemügyi m. kir. miniszterhez mint a kiállítási országos bizottság elnökéhez intézett beszédében kéri a kiállítás bezárását.
- *2. A kereskedelemügyi miniszter e beszédre válaszolván, méltányolja a kiállításnak jelentőségét és az abban részt vett főtényezők eredményét.
- *3. E beszédek kedvező idő esetén a kiállítási korzó terület közepén levő zenepavilonban, kedvezőtlen idő esetén az ünnepélyek csarnokában tartatnak meg, a meghívott közönség előtt.
- *4. Este 9 órakor nagy katonai takarodó, és ezzel a kiállítási terület kiürítése.

E záróünnepélyre az igazgatóság az összes kiállítókat és a többi érdekelt tényezőket ez úton is meghívja.

Megjelenés szalon-öltözetben.

Budapesten, 1896. évi október hó 26-án

[aláírás: Schmidt]

miniszteri tanácsos, kiállítási igazgató.

Jelzet: MOL XXXII-23-i-3. 42. d. - Magyar Országos Levéltár. A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára. KSH elnöke alá tartozó szervek iratai.

Címkék:

[Millennium](#) ^[4]

[Városliget](#) ^[5]

[1896](#) ^[6]

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/az_ezredevi_kiallitas_1896ban.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/az_ezredevi_kiallitas_1896ban.html

[2] https://www.archivnet.hu/.../galeria_pop.php%3Fga_id%3D23

[3] https://www.archivnet.hu/.../tinymce/scripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn1

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/millennium>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/varosliget>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1896>